

ESIPUHE

Tartuntavaara

Käsillä olevasta *Lähikuvasta* kaavailtiin alunperin varhaisen elokuvan erikoisnumeroa. Sitten sen piti käsitellä varhaista suomalaista elokuvaa - ainakin aikakautta ennen äänielokuvan vakiintumista. Ei tullut takkia, eikä liiviäkään, vaan tuli "melko vanhan suomalaisen elokuvan" numero: artikkelien painopisteet ovat 1920- ja 30-luvuilla.

Tarina muotoaan muuttavasta teemanumerosta lienee tuttu useimmille pienlehtialalla toimineille, eikä sitä näin ollen yritetä varsinaisena uutisena kertoakaan. Sen sijaan tarinassa piilee toisenlaisia sanomia. Ensimmäinen koskee suomalaista elokuvaa kulttuurisena ilmiönä ja tutkimuskohteena. Suomalainen elokuva on yleensä totuttu eristämään omaksi alueekseen, jolla ei ole tekemistä "maailmanelokuvan", elokuvahistorian suuren kertomuksen, kanssa. *Lähikuvakin* on ottanut tavakseen julkaista turvallisen ilmatiiviitä Suomi-numeroita (mm. 1/1989 ja 3/1990), joten tartuntavaara on vältetty puolin ja toisin. Osittain syy on tietenkin käytännöllinen: kansallinen elokuvakulttuuri on yksinkertaisesti tarjonnut kätevän teemarajauksen. Mutta mukana voidaan kuitenkin nähdä myös ajatus siitä, että suomalainen elokuvakulttuuri on oma suljettu ja itsერიittonen maailmansa, jolloin siihen kohdistuva tutkimuskaan ei voi kosketella kansainvälisiä tutki-

musintressejä.

Tätä numeroa suunniteltaessa Suomen ja muun maailman rajat tuntuivat kuitenkin puolihuomaamatta menettävän merkitystään. On ehkä kuvaavaa, että tämä tapahtui juuri varhaiseen elokuvaan liittyvän tutkimuksen yhteydessä. Liikutaanhan tällöin aikakaudella, jolloin suuret elokuvainstituutiot eivät vielä olleet vakiintuneet, jolloin Hollywood ei vielä dominoinut maailmanmarkkinoita ja jolloin kieli ei rajoittanut elokuvien leviämistä samassa määrin kuin sittemmin äänielokuvan aikana. Niinpä tuntui täysin luontevalta, että "ensimmäistä suomalaista näytelmäelokuvaa" *Salaviinanpolttajia* (1907) käsiteltäisiin rinnan Méliès'n tai Griffithin elokuvien kanssa. Miksei sitten sama koskisi ns. klassisen kauden elokuvia? Eikö *Valkoisten ruusujen* (1943) mielenkiinto ole ainakin osin juuri sen suhteessa muiden kulttuurien melodraamoihin?

Tämä ei tarkoita sitä, että unohdettaisiin kulttuurispesifisyys: suomalaista elokuvaa ei välttämättä voi eikä pidä lähestyä samalla katseella kuin ranskalaista, kiinalaista tai kalifornialaista. Liioin ei kyse ole siitä, että vanha suomalainen elokuva koetettaisiin "pelastaa taiteelle" pelkästään metsästäamalla unohdettuja mestariteoksia - se vaihe on toivottavasti ohitettu. Ja aivan varmasti tavoitteena

ei ole kansallisen itsetunnon kohottaminen.

Pikemminkin kysymystä voitaisiin ajatella kulttuuristen erojen ja samuuksien suhteen kautta. Eri elokuvakulttuureissa on paljon yhdistäviä tekijöitä: esimerkiksi elokuvan tekeminen ja esittäminen vaatii kaikkialla tietyt teknologiset ja taloudelliset edellytykset. Teknologisilla ja taloudellisilla tekijöillä on puolestaan yhteytensä elokuvan estetiikkaan. Hyvinkin etäiset elokuvakulttuurit ovat siis ainakin jotain sukua toisilleen. Mutta samalla niiden väliset erot saattavat kertoa kiinnostavia asioita.

Kuten Hannu Salmi kirjoittaa tuoreessa kirjassaan *Elokuva ja historia* (Hki: SEA & VAPK 1993), enää ei ehkä voida edes unelmoida yhtenäisen ja aukottoman elokuvan historian kirjoittamisesta: idea suuresta ja johdonmukaisesta elokuvan maailmanhistorian kehityskertomuksesta - Griffith, ekspressionismi, neorealismi, uusi aalto... - tuntuu pirstoutuvan paloihin, lukuisiksi osahistorioiksi. Tietyissä mielessä näiden kiehtovuus onkin juuri siinä, että kaikki palaset eivät sovi paikoilleen. Marginaalien huomiointi saattaa asettaa kyseenalaiseksi myös keskustan koherenssin. Kenties koko keskus/marginaali-jako asettuu uuteen valoon. Hollywoodin voimakas valta-asema ei ole aina tyrehtyttänyt alueellisten eroavaisuuksien elinvoimaa ja selviytymiskykyä.

Eri elokuvakulttuurien välisten suhteiden uudelleenpohdinnasta voidaan viimeaikaisessa elokuvantutkimuksessa löytää runsaasti esimerkkejä. Mainittakoon vain muutama, Euroopan mittakaavassa pysyen: *Popular European Cinema* (London: Routledge 1992) käsittelee rinnan italialaista westerniä, ruotsalaista melodraamaa, neuvostoliittolaista musikaalia ja Uuno Turhapuroa. Parhaillaan Englannissa kootaan eurooppalaisen elokuvan ensyklopediaa, jossa pienetkin elokuvakulttuurit saavat sijansa. Suomessa taas edellä mainittu Hannu Salmen teos ja Sakari Toiviaisen melodraamatutkimus *Suurinta elämässä* (Hki: SEA & VAPK 1992) ovat hyviä esimerkkejä siitä, miten hedelmällistä suomalaisen aineiston käsitteleminen kansainvälisen rinnalla saattaa olla. Toivottavasti *Lähikuvan* varhaisen elokuvan erikoisnumero - joka on yhä suunnitelmassa - tulee osaltaan jatkamaan samaa työtä.

Toinen alussa esitetyn tarinan opetus - tai muistutus - on siinä, että elokuvantutkimus lähenee entisestään monia muita tutkimusaloja. Ilmeisimmillään tämä suuntaus näkyy elokuvaa uudempien medioiden tutkimuksessa: tästä kelvannee todisteeksi talvella 1992 - 93 *Helsingin Sanomien* pals-

toilla käyty keskustelu Lapin yliopiston mediatiedoppiaineen identiteetinmäärittelystä. Poikkitieteellisyys on lievä ilmaisu kuvaamaan määrittelypyrkimysten verkkoa.

Sama suuntaus on kuitenkin näkyvissä myös perinteisen elokuvan tutkimuksessa. Jälleen voidaan sanoa, että tutkimusalojen limittyminen käy sitä selkeämmäksi, mitä varhaisemmasta historiasta on kyse. Äärimmilleen tullaan silloin, kun itse tutkimuskohdetta, tarkasteltavaa elokuvaa, ei enää ole olemassa. Tällöin on väistämättä edettävä sivuraitteita ja turvaututtava muihin tutkimusaloihin: tämänkin lehden artikkeleissa kosketellaan esimerkiksi historian tutkimusta, kansatiedettä ja eri taiteenalojen (kirjallisuus, musiikki, teatteri) tutkimusta. Sosiologia, filosofia, kielitiede ja monet muut oppialat ovat yhtä luontevia kumppaneita. Onkin syytä haastaa näidenkin alojen edustajia tutkimaan elävää kuvaa, jotta hedelmällinen monitieteisyys valtaisi yhä useammat *Lähikuvan* sivut - vaikkapa seuraavassa suomalaisen elokuvaan keskittyvässä numerossa.

Tämä numero on yksi osa Suomen Akatemian tutkimusprojektia *Suomalaisen elokuvan historiaa 1920-luvulta 1950-luvulle*, joka on käynnistynyt Turun yliopiston elokuva- ja televisiotieteen oppiaineessa Jukka Sihvosen ja Hannu Salmen johdolla. Allekirjoittaneiden artikkelit eivät pelkästään sivua vaan ovat itse asiassa melko lähellä niitä laajempia kysymyksenasetteluja, joiden tuloksena joskus on luettavissa laajempia tutkimuksia mm. äänielokuvaan siirtymisestä ja Suomi-Filmin ja Suomen Filmitoimiston tavoista tehdä kansallista elokuvaa.

Niitä kirjoitettaessa ja odotellessa onnittelemme lämpimästi yhdessä *Lähikuvan* julkaisijayhteisöjen kanssa Jarmo Valkolaa, joka väitteli tohtoriksi Jyväskylässä 17. huhtikuuta. Samalla toivomme, että Jarmo Valkola ja muut Turun ulkopuolella tutkimusta tekevät yhä useammin rikastuttaisivat lehden sisältöä artikkeleillaan. *Lähikuvan* jatkuva Suomi-projekti on nimittäin toimia maamme koko elävän kuvan tutkijajoukon foorumina.

Turussa 22.4.1993

Ari Honka-Hallila ja Kimmo Laine
Lähikuvan 4/1992 toimittajat